

ми мовами, що є дуже важливим в умовах глобалізації та розширення міжнародних наукових контактів.

Отже, ми можемо зробити **висновок**, що НДРС є однією з форм навчального процесу, в якій досить добре поєднується навчання та практика. НДРС має бути в центрі уваги керівництва ВНЗ. Різноманіття форм дає можливість кожному студентові знайти заняття до душі, що дасть йому можливість гармонійного становлення як гідного члена суспільства та учасника міжкультурної комунікації, набувши додаткової кваліфікації, необхідної сучасному спеціалісту широкого профілю. Також у студентів формується позитивна мотивація ведення навчально-пізнавальної, дослідної та наукової діяльності іноземною мовою.

#### **Література**

1. Лазарев В.С. Критерии и уровни готовности будущего педагога к исследовательской деятельности / В.С. Лазарев, Н.Н. Ставринова // Педагогика. – 2006. – № 2.
2. Фельдштейн Д.И. Психология взросления: структурно-содержательные характеристика процесса развития личности : избр. труды / Д.И. Фельдштейн. – М., 1999. – С. 362.
3. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bstu.unibel.by/>.

ГАЙДУК Н.О.

## **ПРОБЛЕМИ ПРОФЕСІЙНОГО ІМІДЖУ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ У ПРОЦЕСІ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ**

Глибокі зміни, що відбуваються в суспільній структурі, економічних, соціальних і культурних процесах, модернізація освіти висувають нові вимоги до якості підготовки майбутнього вчителя фізичної культури. Стратегія розвитку сучасного українського суспільства потребує підвищення вимог до професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури.

Сучасний учитель фізичної культури має бути готовим до змін, що відбуваються під впливом глобалізаційних процесів у світі, здатним до систематичної роботи над собою, до постійного самовдосконалення та пошуку гнучких технологій навчання, ефективних методів, прийомів і форм організації педагогічної взаємодії. Сьогодні до майбутніх учителів фізичної культури висувають нові вимоги щодо рівня їх готовності до професійної педагогічної діяльності. Процес формування особистості майбутнього вчителя, його професійне становлення, успішність у педагогічній праці залежать від багатьох суспільних та культурних чинників, а також від власної активної діяльності.

Молода людина, яка вступила до вищого навчального закладу, має індивідуальні особливості, сформовані під впливом сім'ї, школи, життєвих умов тощо. Вони виявляються у системі її цінностей, переконань, інтересів, позицій, норм поведінки, у ставленні до себе, світу, обраного фаху [8].

Сьогодні суспільству потрібен не тільки вчитель, який дає знання, репродукує їх та є грамотним виконавцем, а насамперед професіонал, здатний до постійного самовдосконалення, орієнтований на творчість і гнучкість мислення; особистість, що володіє високою загальнолюдською культурою, вміє спрогнозувати кінцевий результат своєї діяльності.

Особливого значення на сьогодні набувають наукові пошуки щодо вирішення проблеми підготовки вчителя, що є запорукою його успіху в майбутній педагогічній діяльності. Зокрема, М.М. Дідик, А.Й. Капська, В.О. Сластьонін, Г.С. Сухобська, П.М. Щербань, В.В. Ягупов обґрунтували сутність і структуру педагогічної діяльності, В.А. Семиченко – її методологічні та психологічні особливості. Проблему формування педагогічної майстерності вчителя досліджували Є.С. Барбіна, Н.Ю. Бутенко,

І.А. Зязюн, Л.В. Крамущенко, І.Ф. Кривоніс, Г.М. Сагач та ін. В.В. Баркасі, А.Г. Карпова, А.К. Маркова, Л.М. Мітіна, І.Р. Міщенко, Т.М. Сорочан вивчали питання формування професійної компетентності майбутнього вчителя.

Аналіз психолого-педагогічних джерел, присвячених дослідженню окреслених проблем, засвідчує, що, незважаючи на вагомі результати наукових пошуків у цих напрямках, поза увагою дослідників залишаються важливі аспекти формування професійного іміджу майбутнього вчителя фізичної культури.

Незважаючи на значну увагу педагогів, психологів, філософів, науковців у галузі педагогіки та фізичного виховання до означеної проблеми, все ж окремі її кардинальні питання залишаються поки що не розв'язаними. У науці не досліджувалися педагогічні аспекти визначення сукупності професійних та особистих якостей, які надають можливість створити позитивний образ вчителя фізичної культури, спрямований на взаємодію з учнями та виховання в них інтересу до предмета фізичної культури. Саме професійний імідж виступає показником культури педагогічної діяльності, яка забезпечує професійну ідентифікацію та саморозвиток особистості майбутнього вчителя фізичної культури.

Дослідження виконується в рамках науково-дослідної роботи кафедри теорії і методики фізичного виховання Луганського національного університету імені Тараса Шевченка.

**Мета статті** – висвітлення педагогічних аспектів формування професійного іміджу майбутніх учителів фізичної культури у вищих навчальних закладах.

Роль професійного іміджу як презентації та ствердження унікальності суб'єкта забезпечує професійну ідентифікацію й саморозвиток особистості, визначає становлення культури педагогічної діяльності вчителя фізичної культури, стає однією з актуальних проблем.

Наявність професійного іміджу є необхідною умовою, яка дає змогу вчителю фізичної культури показати себе учням як професіонала, водночас не нівелюючи його людську індивідуальність, може бути засобом поліпшення успішності навчального процесу та якості відносин, що складаються в системі “вчитель – учень”.

Розгляд професійного іміджу майбутніх учителів фізичної культури як чинника ефективної професійної діяльності зумовлює необхідність обґрунтувати деякі теоретичні аспекти окресленої проблеми. Передусім, з'ясуємо сутність головних ключових понять. У психолого-педагогічних джерелах *імідж* (англ. *image* – образ) трактують як:

- уявлення про людину, що формується на основі її зовнішнього вигляду, звичок, манери говорити, менталітету, вчинків тощо [3, с. 9];
- образ (особи, явища, предмета), що формується цілеспрямовано і має справляти емоційно-психологічний вплив на когось з метою популяризації, реклами тощо [11, с. 103].

Як відзначає І.С. Сергєєв, імідж учителя визначають як безпосередньо або зумисне створюване ним візуальне враження про себе [7, с. 77].

У педагогічній науці є різні підходи щодо класифікації іміджу. Зокрема, за функціональним підходом виокремлюють такі види іміджу:

- особистісний – імідж педагога, зумовлений його внутрішніми рисами й особливими індивідуальними рисами;
- професійний – імідж учителя, детермінований професійними якостями;
- бажаний – імідж, до якого прагне учитель;
- дзеркальний – імідж, що відповідає його уявленню про себе;

– корпоративний – імідж школи, вищого навчального закладу, факультету тощо [8].

Імідж класифікують також за іншими параметрами: особистісний, професійний, корпоративний. Може бути як позитивний, так і негативний.

Структура іміджу вчителя передбачає наявність таких компонентів:

– внутрішнє “Я” (внутрішній образ вчителя, що відповідає обраному фаху й виявляється в його професійній культурі та мисленні, емоційності й творчому настрої, привабливості та вишуканості, внутрішній стійкості й гідності, позиції та рівні мобілізації тощо);

– зовнішній вигляд вчителя (засвідчує про ціннісні риси, які в гармонійному поєднанні з педагогічним артистизмом створюють позитивний образ учителя, сприяють формуванню гарного враження й репутації, допомагають виявити себе не тільки привабливою людиною, але й чудовим педагогом);

– використання вербальних і невербальних засобів спілкування (жести, міміка, пантоміміка, інтонація, магія слова, темпоритм мовлення педагога мають привертати увагу учнів до нього, викликати довіру і налаштувати їх на активну взаємодію).

Створення іміджу вчителя – довготривалий і складний процес. Його результативність залежить від передумов, специфіки та технологій формування Я-концепції особистості та інших чинників, що взаємозумовлені й взаємопов’язані між собою. Особливого значення у формуванні іміджу вчителя ми надаємо Я-концепції майбутнього педагога.

Під Я-концепцією розуміють динамічну систему уявлень людини про себе, яка охоплює як власне усвідомлення своїх фізичних, інтелектуальних та інших якостей, так і самооцінку і власне сприйняття зовнішніх чинників, що впливають на неї [2, с. 521]. Для нашого наукового пошуку цінними є дослідження Р. Бернса [12], К. Роджерса, Д. Фрейберга [13].

Спілкуючись з людиною, впевненою у своїх можливостях, школярі починають виявляти свої здібності повною мірою і набувають відчуття власної цінності [12, с. 308].

Технологія формування іміджу майбутнього вчителя фізичної культури у процесі вивчення педагогічних дисциплін та під час різних видів педагогічної практики має спиратися на осмислення й усвідомлення студентами:

– “реального Я” (адекватна самооцінка майбутнім учителем себе, своїх особистісних рис, поведінки, ставлення до інших тощо);

– “ідеального Я” (уявлення про те, яким має бути ідеальний учитель, які риси мають бути йому притаманні);

– “антиідеального Я” (уявлення про риси, які “працюють” не тільки проти самого вчителя, а й проти навчального предмета, який він викладає, проти школи, у якій він працює, проти учнів);

– “професійного Я” (уявлення і самооцінка своїх професійних рис, мотивів і ціннісних установок, стилю організації педагогічної взаємодії тощо).

Аналіз психолого-педагогічних джерел дослідження засвідчує, що для формування іміджу вчителя фізичної культури важливе значення мають такі компоненти:

– когнітивний, який виражає знання й уявлення студента про себе (я – оптиміст, я – розумний, успішний, талановитий, старанний, комунікабельний або я – песиміст, невдаха, я – ледачий, дратівливий);

– оцінний, який характеризує здатність до самооцінки того, що він про себе знає (мене це тішить, мені це приємно, я цим задоволений або мене це не хвилює, мені це неприємно, я цим незадоволений тощо);

– поведінковий, який свідчить про те, як поводить себе людина відповідно до того, що вона про себе знає і як себе оцінює (вчитель, який упевнений у собі, на початку уроку швидко налагоджує контакт з учнями, а вчитель, не впевнений у собі, під час уроку відчуває страх перед класом).

Особливо яскраво, на думку Л. Кравчук, імідж учителя виражається у феномені педагогічної майстерності [8]. І.П. Подласий педагогічну майстерність характеризує як сукупність знань, певних рис особистості та способів розумової і практичної діяльності вчителя, які зумовлюють високий рівень його професіоналізму, здатність оптимально вирішувати педагогічні завдання [6, с. 242]. Складові педагогічної майстерності відіграють важливу роль у формуванні іміджу майбутнього вчителя фізичної культури. Зокрема, гуманістична спрямованість передбачає вироблення ряду ціннісних установок педагога:

– на себе (саморегулювання, самопрезентація, самоутвердження, самовиховання, самореалізація, самооцінка тощо);

– на засоби педагогічного впливу (виховні ідеали, виховні заходи та ін.);

– на методи педагогічного впливу (переконання, власний приклад та ін.);

– на розвиток і формування його особистості (допомога у досягненні цілей та ін.).

На думку Л.О. Ковальчук, важливим елементом іміджу вчителя фізичної культури є й друга складова професійної майстерності – професійна компетентність, що характеризує єдність його теоретичної і практичної готовності до здійснення педагогічної діяльності, його професіоналізм [4].

У процесі підготовки майбутнього вчителя фізичної культури необхідно приділяти увагу гармонійному розвитку педагогічних здібностей студентів: виховних, дидактичних, комунікативних, організаційних, перцептивних, сугестивних; дослідних – а також науково-пізнавальних здібностей, емоційної стійкості, спостережливості, педагогічного оптимізму.

Рівень їх розвитку суттєво впливає на формування іміджу педагога. В основі формування іміджу лежить формальна система ролей, які людина виконує у своєму житті. Її доповнюють риси характеру, інтелектуальні особливості, зовнішні дані, манера одягатися тощо. З огляду на це педагогічна техніка є не тільки важливим компонентом педагогічної майстерності, а й підвалиною формування іміджу педагога. У педагогічній техніці виявляється здатність до регулювання власного самопочуття, вміння вчителя використовувати свій психофізичний апарат, вербальні та невербальні засоби комунікації для виховного впливу на учнів. Власне завдяки цим умінням педагог створює свій професійний імідж (привабливість, культуру, приємні манери тощо).

Отже, під час вивчення студентами педагогічних дисциплін необхідно розвивати здатність до саморегулювання, культуру зовнішнього вигляду, культуру педагогічного спілкування, лексичне багатство майбутнього вчителя фізичної культури.

Для іміджу педагога значущими є не тільки набуття вмінь у галузі педагогічної техніки, а й осягнення інших спеціальних умінь: перцептивних, рефлексивних, сугестивних, емпатійних.

Імідж майбутнього вчителя фізичної культури створюється як на основі його реальної поведінки, так і під впливом оцінних суджень і думок про нього учнів, колег та інших учасників педагогічного процесу. У цьому контексті, на нашу думку,

не можна недооцінювати важливість розуміння сутності педагогічного такту, його складових, принципів та умов вияву тощо.

На репутацію педагога суттєво впливають його спостережливість, уважність, витримка, самовладання, гуманність тощо. Отже, позитивний імідж майбутнього вчителя визначає ряд природних і професійних рис.

Найважливішими професійними рисами вчителя фізичної культури, на думку О. Ковальчук, є:

– спостережливість – це здатність педагога детально бачити предмет, об'єкт, яка передбачає цілеспрямоване й осмислене сприйняття, проникнення в суть явища, визначення особливостей і зв'язків між об'єктами [2, с. 209].

Спостережливий учитель вирізняється розвинутою інтуїцією та спеціальними вміннями. Він може глибоко заглянути у внутрішній світ вихованця, зрозуміти його душевний стан;

– комунікабельність є важливою соціально-психологічною рисою особистості, яка характеризує здатність особистості до товариського спілкування з іншими людьми [2, с. 164].

Формуванню комунікабельності майбутнього вчителя фізичної культури сприяє вивчення студентами теоретичних і практичних засад педагогічного спілкування, особливостей невербальної та вербальної комунікації, основ конфліктології тощо;

– толерантність – терпимість до чужих думок і вірувань [1, с. 332]. Опанування студентами цінностей, принципів толерантності можливе за умов застосування різноманітних методів виховання майбутнього вчителя в дусі терпимості, поваги до гідності іншої людини.

Важливу роль у формуванні іміджу майбутнього педагога відіграє емпатійність.

На думку О. Ковальчук, це не тільки важлива професійна риса, що є підвалиною міжособистісної взаємодії, а й особистісно значуща риса [5].

Зауважимо, що процес пізнання педагогом себе, своїх вихованців неможливий без добре розвинутої рефлексії. Під рефлексією розуміють здатність особистості до самоаналізу, осмислення, оцінювання передумов, умов, власної діяльності [2, с. 348]. Рефлексивність – соціально-перцептивна риса, яка формується у процесі діяльності. Вона забезпечує пізнання педагогом самого себе як професіонала, свого внутрішнього світу, аналіз власних думок і переживань у зв'язку з професійно-педагогічною діяльністю, роздуми про себе самого як особистість, усвідомлення того, як його сприймають і оцінюють інші суб'єкти навчального процесу (учні, вчителі тощо).

Формування іміджу майбутнього вчителя фізичної культури відбувається поетапно під час вивчення студентами загальних засад педагогіки, психології, спецкурсів, “Теорії та методики фізичної культури”, спортивно-педагогічного вдосконалення, музично-ритмічного виховання та проходження педагогічних практик. У процесі вивчення педагогічних дисциплін важливого значення треба надати розвиткові педагогічного цілепокладання, професійного мислення, педагогічної інтуїції, мистецтва педагогічної імпровізації.

**Висновки.** Отже, на сучасному етапі для вчителя фізичної культури наявність професійного іміджу є необхідною умовою, яка дає йому змогу показати себе учням як професіонала, водночас не нівелюючи людську індивідуальність, може бути засобом поліпшення успішності навчального процесу та якості відносин, що складаються в системі “вчитель – учень”.

Ефективність створення професійного іміджу студентів педагогічних навчальних закладів залежить від уміння та здатності застосовувати стратегії, пов'язані з інноваційними педагогічними технологіями, та може бути забезпечена створенням необхідного середовища у вищому навчальному закладі, яке сприяє формуванню у студентів мотивації та інтересу до підвищення свого професійного рівня, розкриттям сутності та змісту формування іміджу.

#### Література

1. Гончаренко С.У. Український педагогічний словник / С.У. Гончаренко. – К., 1997.
2. Дьяченко М.И. Психологический словарь-справочник / М.И. Дьяченко, Л.А. Кандыбович. – М., 2001.
3. Калюжный А.А. Психология формирования имиджа учителя / А.А. Калюжный. – М., 2004.
4. Ковальчук Л.О. Організація педагогічної практики студентів класичного університету: компетентнісний підхід / Л.О. Ковальчук // Духовно-творчий потенціал студентської молоді: психолого-педагогічні проблеми формування тареалізації : матеріали III Всеук. наук.-практ. конф. 18–20 трав. 2006 р. – Рівне, 2006. – С. 69–73.
5. Ковальчук Л.О. Формування емпатійної культури студентів у процесі вивчення педагогічних дисциплін в класичному університеті / Л.О. Ковальчук // Вісн. Львів. ун-ту. Сер. пед. 2006. – Вип. 21. – Ч. 2. – С. 82–91.
6. Подласый И.П. Педагогика: Новый курс / И.П. Подласый. – М., 1996. – Кн. 1.
7. Сергеев И.С. Основы педагогической деятельности : учеб. пособ. / И.С. Сергеев. – СПб., 2004.
8. Ковальчук Л.О. Формування іміджу майбутнього вчителя у процесі вивчення педагогічних дисциплін в класичному університеті / Л.О. Ковальчук // Вісн. Львів. ун-ту. Сер. пед. – 2007. – Вип. 22. – Ч. 2. – С. 65–74.
9. Цокур О.С. Педагогическое общение как объект психологического анализа / О.С. Цокур // Психология и средства обновления психолого-педагогического образования будущих учителей / под ред. Е.Н. Богданова. – Калуга : КГПИ, 1991. – С. 123–131.
10. Державна програма “Вчитель” (Проект). – К., 1996. – 17 с.
11. Вища освіта в Україні: реалії, тенденції, перспективи розвитку. – К., 1996. – Ч. 1. – 116 с.
12. Педагогический энциклопедический словарь / гл. ред. Б.М. Бим-Бад. – М., 2003.
13. Бернс Р. Я-концепция учителя / Р. Бернс // Развитие Я-концепции и воспитание – М., 1986. – С. 302–333.
14. Роджерс К. Свобода учиться / К. Роджерс, Д. Фрейберг ; науч. ред. А.Б. Орлов. – М., 2002.

ГАРКУША І.В.

### **РИТОРИКА ЯК ЗАСІБ НАВЧАННЯ У ВИЩОМУ НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ**

Державна національна програма “Освіта” розглядає освіту як один із найважливіших факторів економічного та соціального розвитку держави, що має забезпечити необхідні передумови кардинального перетворення продуктивних сил України. Згідно з цим документом, вища освіта України має зайняти чільне місце у підготовці фахівців до праці і життя у нових умовах, що істотно відрізняються від тих, у яких зростало, навчалось, виховувалось, жило й працювало попереднє покоління. Вищі навчальні заклади освіти покликані забезпечити зрушення на ринку праці, випускаючи нову формацію фахівців, які завдяки своїй високій кваліфікації, ґрунтовним професійним знанням, комунікабельності й високому рівню культури зможуть зробити вагомий внесок у докорінні перетворення, що сьогодні відбуваються у суспільстві. Програма “Освіта” (“Україна ХХІ століття”) [2] знаменує со-